

Соколёнок

4/2025

июль – август

Лачын

ДАГЪЫСТАН РЕСПУБЛИКАЙН КЪОНИ ВУЗЕЕ СА ЙАІХХЪЕ КЪЕККАН УШАХАРШЫН ЖУРНАЛ

ГЪАРЫН ХАЛИЛНА ДИХ ИБРАГЪИМОВЫН

100-ЪЭСЫН СЕН

2025-ъэсди сенни мартыни вуза филология ылымбишда дохтур, профессор, академик, аклел`нана ахсахъал, талантнана публицист, шааир, язычий, геер гылымтыкана маъаллим Гъарын Халилна дих Ибрагъимовын едике ыхъайн 100-ъэсын сен быкырхъа. Анджах геед гъайыф ки, гына, халкъыс геер лезимна са инсан гъалшде йишди алрее дешда.

Гъарын маъаллимын йишди халкъыни олгеедын хидматбы хъалдхыйка таамихъес деш. Мактабни маъаллимиивалиле академикни мартабеехъа джуни билик-баджарыгъыка сана илхъечлуна Гъарын

маъаллим 300-ле гъеххани ылымни маъалейна автор вор.

1995-ъэсди сен Гъарын маъаллимее йыхъбышыс алифба одкун. Алифбака сана йыхъбы ишыгъеехъа хъигъеебчы.

Йыхъбышди тарихее цлетда ед ни мизейл`ын клзет къайкий Гъарын маъаллимни къавджийни халбни ишина натиидже воб. Гъалшде шахъа ед`ни мизейл` клзет, телеверилишбы, радио ва журнал вод. Гъарын маъаллимее мактаббышее ед`на миз илгъевчлес одкунийн китаббы йыхъбышди балабышыс энке халбна подаркла воб.

Гъарын маъаллим гъалшде йишди алрее дехъеейыр, мана къадир ваацлани йыхъбышди йик`бышее гъамбаше ахвасда. Манкъвее йыхъбышди алдалбийяtee, публисистиклее, мизейн ва языйн формабы халдхъаыйни ишее къаледчуйн клоран из мыса джад гъаккалас деш, чунки языйка одкунийн къылынджыкад силмишаъас ээхъе деш.

Манкъун нур, джуна хайыр-барака йыхъбышди миллетни оогъанче мыса джаб идяакланна. Джига дженетее вухъена!

Авуб Гъарын маъаллимни шечлбышда са гъооле:

ВАТАН

Тъарын Ибрагымов

Ватан ед`ике ухвийн хав водун,
Ватан дешинкѳухад, иманыд дешын.
Ватан гѳу илѳгѳан хѳ`ян водун,
Хаа хѳ`ян дешинкѳухад гѳирѳатыд дешын.
Ватан дек`кин, ед`ин тербийе водун,
Дек`, ед` хѳидваацѳанкѳухад йикл`ид дешын.
Ватан ед`ее зер гѳазан сериндж водун,
Нѳак илдѳбгѳуйнкѳухад такѳатыд дешын.
Ватан ацѳал` аляатлѳуйн мактаб водун,
Ацѳаал` дешынкѳухад джигарыд дешын.
Ватан достукан гѳалкѳен мулгѳулб водун,
Мулгѳулб дешынкѳухад ахырыд дешын.
Ватан кѳалсинкѳун клѳарацѳан сес водун,
Сес дешынкѳухад, ихтиярыд дешын.
Ватан сулргѳеерше гѳяцѳийн хѳатте водун,
Рыцѳкѳ дешди элихѳад тербийед дешын.
Ватан рооцее кѳалидхѳуйн кул`фат водун,
Рооц дешди хайбышхѳад кѳийхѳийн дешын.
Ватан даватбы гѳеклѳан сурна водун,
Сурна-кѳавал дена шадын йыгѳ дешын.
Ватан йикл`еени ичийсын вард водун,
Багѳей бул`бул` гѳидѳохлахѳее, вард дешын.
Ватан гѳяцѳийн суфра, болун хав водун,
Кѳалрани суфрайка шадын йыгѳ дешын.
Ватан, чодж, йичу - халдын арха водун,
Арха дешынкѳухад, гуджнан хыл` дешын.
Ватан джаваб санан джалмаѳалт водун,
Джаваб са дешхѳее, гѳихѳа хѳеебхѳайид дешын.
Ватан элин, умматын джигар водун,
Гѳорбы, сихбы гѳаѳийке хайир дешын.
Ватан санаб халбна иш кѳавджий водун,
Иш дена гивѳур, гѳаѳий-хѳаѳий дешын.
Ватан намус, гѳирѳат, гѳунар, рылгѳ водун,
Ватан дѳяацѳанбышди барклѳвей цѳом дешын.
Ватан хошна иш, гѳалалын кѳык водун,
Ватан дешынбышхѳад дойуд дешын.
Гѳамбаше Ватан вухѳена, до ихѳен!
Гѳамбаше миз вухѳена, миллет ихѳен!
Йыхѳбы гѳеб вухѳенбы, Йыхѳыстан ихѳен!
Джураалла девхѳена, халкѳын рылгѳ ихѳен!

АБДУЛЛАЕВ САФАР ХАСМАЛГЯЛММАЛДНИ

ДИХЫН 100-ЪЭСЫН СЕН

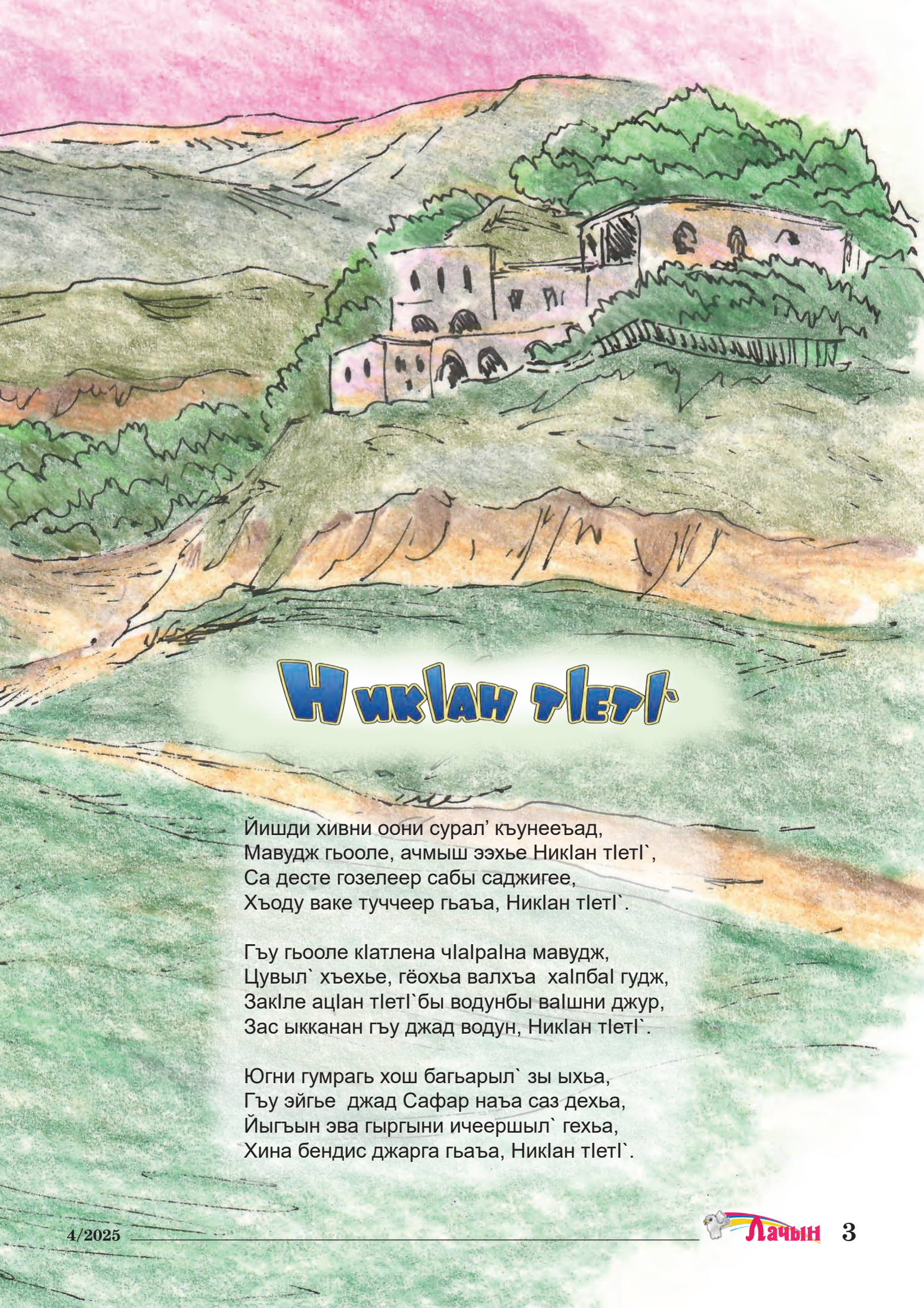
Абдуллаев Сафар Хасмалгялммалдни дих 1925-ъэсди сенни июлни вузани садъэсди йыгъыл Рутул районни Хь'ойикни Хивее едике ыхьа. Манкъуна дек Абдуллаев Хасмалгялммалд Шагьбалнна дих, ед Абдуллаева Сона Аллагьвердийна йиш вухьа. Хасмалгялммалд дайи хиледже сенбына Ленин донани колхозна садры ыхьа. Мана Сувал'ни малгяллее геер гылрмалтыкана адамий ыхьа, Сафар манкъуни йиц'ни ушахаршее ёкьюр'эсда ыхьа.

Сафарее Ц'алхни, Мишлешни, Рутулни ва Азербайджанни Чардахбыва эйгьени хивааршее хьалдхьыл. Гооне 1941-ъэсди сен Закаталайни шагьарее хивни тассаруфатни техниклумеехьа

къабыл' ыхьа, амма ман техниклум таам гьаъас манкъус къисмат ыхьа деш. Халбна Ватанна далъый гибгьыл мее, мана хаахьа, кумаг дешва хивеехьа саркыл'. Манкъуни дек кее мана хивеебын пешекараар далвъээхьа абк'лынва пешекарийваала гьааъас олтир гьаъы. 1969-1973-ъэсди сенбишее мана районни иджласна депутат сечмиш гьаъы. 1973-ъэсди сен мана джунни аилейка Азербайджанхьа, Къах районни Агъйезийни хивеехьа кочмышхьа.

Сафрар халкъни алрее шааир хь'инне ац'ла ворна. Мана шеирбы ойклан гьала кыл'валике джар гиргьыл'. Манкъун шеирбы Азербайджане ва Дагьыстанее къеккани китабышее, клазетбышее ва журналбышее водунбы. Шааирын гыргын шеирбы «Никан т'ет'» донани китабыка сана чапыке къайкы вод. Ман шеирбы инсанааршыни, джун'ейни миджагийвал'ыни гьалк'ее одкунийнбы вод. Гьалшде шааир йишди алрее дехъеейыр, мана джунни уфтанни шеирбышка сана йишди йик'бышее ешемишехье вор.

Авуб шааирна «Ник'ан т'ет'» дона на шеър гьооле:

Никлан тлет'

Йишди хивни оони сурал' кьунееъад,
Мавудж гьооле, ачмыш ээхье Никлан тлет',
Са десте гозелеер сабы саджигее,
Хьоду ваке туччеер гьаъа, Никлан тлет'.

Гъу гьооле клатлена члапална мавудж,
Цувыл' хъехье, гёохъа валхъа халпбал гудж,
Закле ацлан тлет' бы водунбы валшни джур,
Зас ыкканан гъу джад водун, Никлан тлет'.

Югни гумрагъ хош багъарыл' зы ыхъа,
Гъу эйгье джад Сафар наъа саз дехъа,
Йыгъын эва гыргыни ичеершыл' гехъа,
Хина бендис джарга гьаъа, Никлан тлет'.

Валегъ Тъамзат
Шаир Абдуллаев Сафар Хасмагъалмагъни
духайни 80-ъэсди сенийни юбилейис обжунна

Галсинида!

Гъу, мол`цал`ни ешее гиъур, гъавасыка шечлбы ойклан!
Къайхы уфтан суван тлетл`бы, варакъбышын акъва ийклан!
Гъунарыке дамдже-дамдже мулгулб кляйклан йикл`бышеехъа,
Гъар йыгъ – ашмыш дехъайн китаб, гъар йыгъ – идёбклунна дастан.
Члалрбышылхъа гёгъеейид йыз, рылгъ малгъкамда, пегъливанда,
Джане къудобкун мее илгъам, дарда хъадайле вас майдан.
Банавушын, дяккыйбышын эва хъоол вод шечлбышееенче,
Гъу идхъынни дженнетеенче тлетл`бы саъа вод шы Никлан.
Гъуджооний вод вас гыранын битлал гъаъы джамалгъалтыс,
Водун-дешын са йикл`ний вод, джони йалххъал гъуву алгъсан.
Водун-дешын битлал гъаъы, иммейгъе, хыл` къалралб аху,
Гъар карахъа чина вахт воб, гъар карахъа чина заман.
Санагъалткарыс кыймат гъевлес, вудж лайыкни тахтыл` гъяс,
Гъала мани мартабеехъа илхъевчлу деш гъина девран.
Йыгъын дюн`ие къанмыш дехъее, хыл` къувохъре, шадра ихъе,
Кыймат хъийгъа гъоолена воб, малхулд идхъын йишын джагъан.
Шавуклеле джаб джацланышын гъар йыгъ кефее, гъар йыгъ байрам,
Геер джар мизел ооъар ыхъай, са сураке халдын зиян.
Мол`цал` ешее къалам авхъу, шечл обжлуний гъалк`ен гъунейр,
Гъайранеебхъа, матхъа авху, караматыс джигъил`, джаван.
Иккечлуйнкъал майдамахъа, къелик` авуд чийе ийкар,
Чоппар хъ`инне гъадкъур кляйклан, душманааршын къылындж, къалхан.
Олгее вухъее валш-аазыр бенд, селин олги аххъас далхал,
Налхулд аххъас йидж ээхъейи йикл`бышееенче хъоолн гын тлуфан?
Халкъыхъа шам хъ`инне гёрхъун, гъар йыгъ, гъар халм абклын чика,
Гъар кал`мееъад, гъар джувабее, мулгулббалтын къедже лышан.
Карпыч гиххъы карпычылхъа оза хъаъы хав, ылмаалралт,
Гъу оджлунни кал`мабышда хаалхъал гыбхъыр воб нердиван.
Тарих вол`лу илёозарас кал`майке гъообхурна къала,
Гъини ишыс, гъаракатыс, са фыкыр деш, гъуву вод джан.
Йишынбышын джанбы сагъда, са вукларна воб ед`на миз`.
Ед`ни мизейлна гъар кал`ма, чырынбышыс малгъалм, дарман.
Шаирааршее олгее гирхъу, малгъкамда вод айгъе аддым,
Гъылрмалтыка коксийл` ооъад « Ед`на миз`»ва вод талисман.
Зы гъайранра вор гъунарыс, мизейлхъани мулгулббалтыс,
Миз` вукканна, халкъ ыкканна, алзизра вор зас гъар инсан.
Гъамзат, кыйна гъу Сафарыс гъуджоона бес алрзу гъаъа?
– Хыле вухъай эклна къалам, сайыд сагъын, малгъкамын джан.

2005-ъэсын сен

ГЫНАІХХЫЙНИ ГЪАМЕЕБХЪАЙБЫШЫЛХЪА ГЪУУРА!

Гъар сен йишди ушахаарше идман-ни джурбаджур ярышбышее джон гъу-нейрбы гъагванбы. Анджах, гъайыф ки, йишди джаван идманчеершини угъурбышке шассе чини вахтал` хабар авхъас ваа!ха! деш. Манчына цѐпбийна сабаб йишди журналыхъа еттыгъба абуу-нечеер девхъай воб. Агар гъар хаахъа «Лачын» журнал эчленхый, йишди уша-хааршыни ымырее ээхъени, йикі`ел ах-васди карбышке гыргынкъвее чини вах-тал` хабар авхъасданий. Няъас увгъее, гъар журнал`ни ахырийни салгыифее гъам йишди редаксиейна, гъам манчыни

сайтна ва гъамыб манчыни электронни почтна адрес вобна. Ман карбы хыле ыхъайле хыйгъа, йишди редаксиеехъа материалбы къахувий вуччуд дешын са кар вод.

2025-ъэсди сенни мартыни 21-чыле мартыни 24-чылхъа меени вахтни алрее Тверь шагъарее «Тверын майдан хъалдхый» дуюк авуд илгъечлуни карате ярышбышкеб шы хыйгъа хабар авхъу.

Ман кар эгъес шас геед хошда вод ки, мани ярышбышее гъамеебхъайнбышди алрее йишда кінна йыхый, Ціа!хни хивеенчена Малик Мамедовур ыхъана.

40 кг йыкъвал`ыни дараджеехъа гябаклани идманчеершыни алрее манкъвее цлепбийна джигавхъу.

Машрыгни текба-текба сачабхырийбышди филосоофиейка сана Малик гъала лап клиррананкъал джар танышра вор. Мана джунитайеершыледжуратан сатджу са кар – манкъун идманеедын угъурбы вод.

Йыцыл`ле яшнана Малик Санкт-Петербург шагъарее ешемишехъе вор. Идманеени угъурбышле гъайре, сайыд манкъун акъвалхъа гяххъасын кар манкъун мактабее югда хъалдхый вод. Ед`дек гъамбаше манкъуни хъалдхыйни тларкее воохъе.

Джони невайни угъурбышле гъамыб йиссейни Дербентни шагъарее ешемишоохъен, нева гееб вукканан адийи дидейиб гъамбаше шадба воохъе.

Маликни декее – Таирлан Мамедовее угъыйхъа гора, ушах гъар сураке инкишаф гъаы ихъес ыккан, хъалдхыйка барабарда ушахни идманылхъани марахысыд гъаракат гъелес ыккан. Манчыни мее ушахыс гъамбаше кумаг гъаас ыккан. Гъамбаше манкъуни угъурбышле шадеебхъа, угурыка дехъайни ишбышее манкъус йикл`бы гъелес ыккан. Чишде къайхъы, эйгъе вод: «авур ахвийн аджы къидеджу, гъамхъайна иотуваала чини гыргыни тагъалмыка сана ваацлоохъе деш вобна».

Йишди бахтына, йишда клинна йыхый назарее авхъуйни макъсадылхъа гырхыл` вор, ва манкъвее джунитайеершыни алрее идманее къомана джигавхъу вобна.

Гъалшде Малик Мамедовни хыле къайыйыгыб цлепбийна джигавобна. Гынчиле олгийл, Псков шагъарни чемпионатеейиб Маликее цлепбийна джигавхъу вухъа. Манчыле хыйгъа манкъвее Санкт-Петербургни чемпионатее цлепбийна джигавхъу воб. Гъалк`ени йыхыйни эбее воохъени гылтйивалика

сана, гъамхъайс джан авгыйка сана, джулхъа инанмышхъайка сана манкъусе гъамбаше пьедестални энке оони мартабеехъа илхъечлес алхална.

Маликни угъурбышее халбна хидмат манкъуни тренерааршына – Зураб Габелияна ва Инга Василевайна воб.

Урусатын хиледже регионбы саджигеехъа саы илгъечлен, «Тверын майдан хъалдхый» дуол`ын карате ярышбышбы гъар сен ээхъен идманын малдхуи са тадбыр вод ки, махъа гъам йишди олкайни джурбаджур регионбышеенче каратейн ва Машрыгни менни текба-текба сачабхырийбышын гъаваскараар абайле ва гъамыб маа идманни джурбаджур нолвбышее энке югун идманчеер ашкароохъе.

Шы Малик мер гъамхъайка сана талбрик гъаа ва манкъус идманни йалххъал гъалар оони мартабабышеехъа илхъечлуй алрзу гъаа.

КЪОЛВААР

Оозу воб цувыхъа шы тахыл, дора,
Инсаф гъеъэ, хъиметла шу, ай къолваар.
Хъалнаарше гъааххъы воб оозуйнчин сура,
Хъийгъа шу джад гядкIвас дареехъа, къолваар.

Оозуна шы тахыл`, йишда воб мана,
Алайке хъыгъавъу, гъасилявъуна,
Гъеч абыр авху деш ичий, соссана,
Шу махъа акваабы гъымаъа къолваар.

Йишди малгъсулхъа имеха шу йыгъ,
Оотлавуб йишда сук, клёочес мее верыгъ,
Фыкыррашмишхъе шу гъакке кыйхъийн йыгъ,
Хъийгъа шу мыссыда ахва, ай къолваар.

Комбайнбы идеечIу сумбылбы саъа,
Ден гивийхыр шас чин капак къаляъа,
Инсане мадхуни колеехъа аъа,
Вушда зас языхуб, гъаатIа шу, къолваар.

Няа кумаг гъаъыва шу пайбы хъаъы?
Тахылени кокеехъа хъ`яне цыцIаъы?
Не, тоха аляатIу, алане гъаъы?
Гъалшде сук сааъанкъал, шас ортаIх, къолваар.

Зы шокIле бах эйгъен югни мизейка,
Сунбул гимабаха экини силийка,
Гиххъе шу джибеехъа хыледын чика,
Не зака хъудура ёла, ай къолваар,
Нейыб шу гебчесда бала, ай къолваар.

АЙРДАВА МЫККЫЛ ГИХЫЙНА ХАБАР

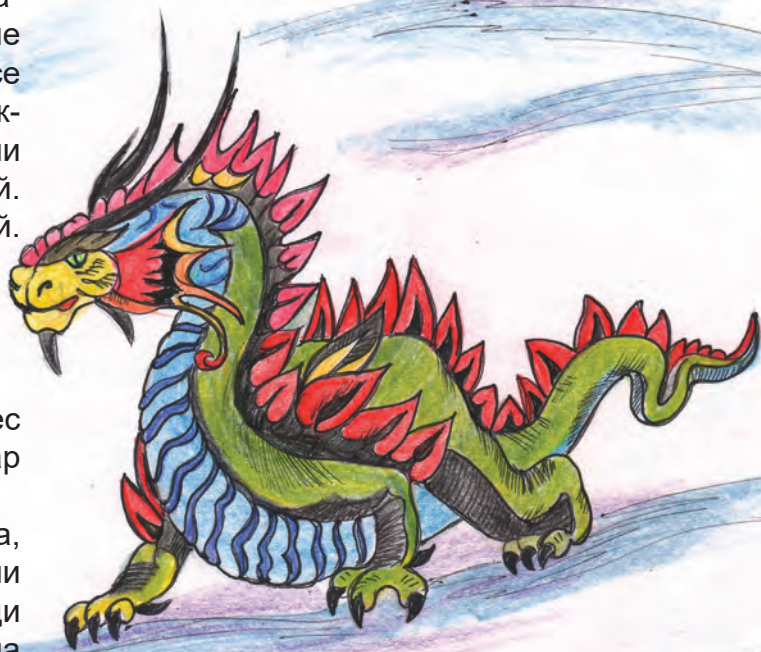
Аваала-замаана са хивее са къарийи са сос ешемишоохье вухъа. Манбышда хив сувани янийк` вухъа. Къарийна дих чобанный вор, ва мана геелесди вахтал` хаа ээхъена дешдий. Мана кыйдимына къарасавул`, кыйлина сувал`ний ээхъе. Сос эгъес ээхъе ки, гъамбаше кьолни ушагыка сана абайканий ээхва.

Хив гееб уфтанна вухъеейыб, гыни хивылхъа са баляаний хъабы воб. Гъар улджулм олтмишхъа мее, халмде мани хивеехъа Айрдаваний адайле. Манче хивын кучебы хав-хавна ийкыр, халмде гяашен ушахаарний тлабал гъааъа. Нени къулеенчейи ушах гешцен сес хъады, Айрдава махъа ичлу, ушах аляатлу айклананный. Джамагъалт манчыни хылеке бизаархъаний вод. Хивын адамеерыб гъамбаше баклийбышее воохъева, хъунашщершыссе ман гикласыд алхал дешдий. Манбы маджбыреебхъа халмде джони ушахааршыни гыргыни назбышка сана гывааганбыний. Садджу джоке са сес хъигъмечледжынний. Хив саакитба къавджийнкъал, Айрдава хъигъечлу айклананный.

Айрдава садджу са каралений хъайкъалн. Ман карыд ки, мыкний вод. Ман мыккыл` гихыйнкъал, оза хъихъес алхал дешдий. Гыргынкъуклед ман кар ацланний.

Юххъан, кыйл, цувыл` олтмишха, мед кыйдим хъадайле. Мани мыклани кыйдимийни са йыгыл` гыни йишди соссана клинна дих ыклийкларна. Мана мичлеерийле джар гешще гийгъална. Едисе нен гъеъээ, нена дарман гъувее, мана саакит гъаъас алхал деш. Кыйдимийн

йыгъбы геед джытладава, са гъавулед мичлахний хъихъес. Абайи сос васвасеенний воб; Айрдава аллесда вахтний вухъа. Ман адыйнхый, манче джона гаде аляртласданий. Гъуджооме джад гъаъасний ыккан. Манбыше цлепба балканыка сана гылхыйгъаллани хивааршеехъа инсан къахуву, мани хивааршее воохъен, гъамыб джони хивын гыргын авчеер сааъанбы. Гын джига сувас кланева, гыни хивааршее хиледже авчеерний ешемишоохъе. Анджах Айрдавайле хъайркыйн,

вушу джар манчыс делес хъихъес алхал дешдий. Гьалшде гыргынбы са джигеехъа сааъава, манбы йикл'еканий воб. Оогъанчед эхъаний хъехъе. Авчеер ушах гешцени хаани гылхъийъалла дигулёохъенбы; Са ювейлхъа илхъечле, са хаани чардахылхъа, са къоншийни хаани чардахылхъа илхъечле, са диварни йыкълал, са дарвазайни йыкълал, са кучеени халбни къайейни йыкълал дигулехъе. Манбыше джон тифангбы гъаззирда аххъы, Алрдаваний гозет гъаъа.

Мани вахтал' абеейи соссее гыргын къоншубы савъу, кучеехъа хъян гъахъа гивийгъал. Манбыше ведра-ведрана хъян гъаххъы, кучее мык гъаъа. Геед мыклада ыхъайхъа гора, гъар кучеехъа дагыыйн хъан, гъаманке джад, мыккылхъний сийклал. Са гъавуле кучее богаг ээхъе. Улджулм битмишхъава мани халмде Алрдаваний ал'лес.

Са гъавуле мичлах хъехъе. Шенке гьалшдийн хъинне кучебышее ишыгъбы дешдий гедхъан. Алрдавайхъа дегье ман мык къаджесда имкан дешданий. Гыргыни къоншубышед эхъалийке джад базирбы хъайгье деш ки, кучеехъа ишыгъ гимехъаджын. Йишди Алрдавайныб, манчыле хабар дена, гъувойгъар-гъувойгъар хивеехъа йалхъ гивийгъал. Са суракед абеейи соссее члакын клумклумбы гиххъы, пештил ооъад хъанбы хъойхъар. Гадер ки, гешце ыхъа. Алрдава хивеехъа ичлу меega джад, манчикле гаде гешцен сес къийхъен, ва ман мани семтилхъа гийглан гийгъал. Ман къарийнийи соссани хаани йыкълалхъа гьидхъыр мее, сайыд мык къидеджу гийхалн. Ман дегье оза хъихъес дахал ахван. Не няхъа джад гьигланас манчиссе алхыл деш. Сайыб авчеер хъигъеебчы,

Алрдава гул'лелхъа аххъахъа.

Ман чийел илийклар ахван.

Сайыб соссана гъарай къивийхъе: «Абай Алтитлай! Ай абай Алтитлай! (Джени абайн ду Алтитлай ыхъа). Экра йихъе, хъале къайранбы! Хъале чикабы, адессебы! Алрдава гикласда вахт хъабы воб!»

Гыргын къоншубы клёбгъур,

Алрдавалхъа къайранбы

эгъекка гивийгъал. Чинаб гъарай

вобна: «Вай хъиклудан,

деш хъиклу! Вай хъиклудан,

деш хъиклу! Зы гъаъасын шу

гъаъы! Зы гъаъасын шу гъаъы!»

Махулд – гъарай гъааъа-гъааъа,

Алрдава хъеклан. Хивыни

джамалъалтыныд джан

Алрдавайке къитдийхъанан.

Анджах эйгъевуд ки, манчына

шенке клилба вухъана бала,

дегье гьалшде халб хъувхъа воб.

Манчыхъа горад, алзизин балабы,

халмде едис, дек'кис алмалбы

гъаъы гимааше. Мумкум вобна,

Алрдавайна бала вушди кучее

вухъес.

Къыл

Дабыз Шавкат

Сифтани йыгъыка гидгъыл,
Халм хылий хъааъан къыл` водун,
Гынише олгю алищы,
Йыгъ джитла хъааъан къыл` водун.

Къылдмийсын тадарик гъаъан,
Вахт вухъа некбы хыйшалан,
Багъ-бахчейдын малгъсул саъан,
Халта ишбынан къыл` водун.

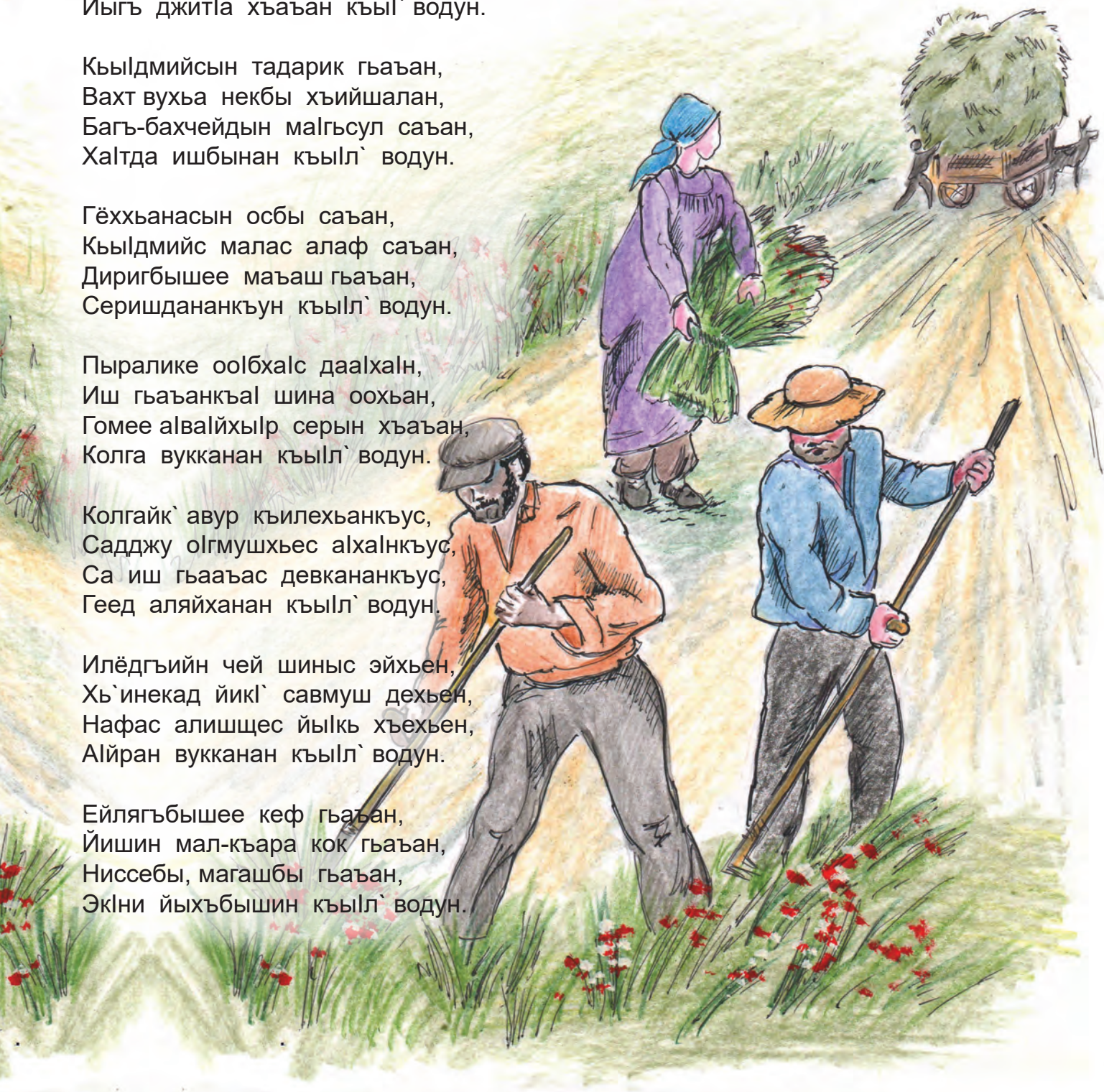
Гёххъанасын осбы саъан,
Къылдмийс малас алаф саъан,
Диригбышее маъаш гъаъан,
Серишдананкъун къыл` водун.

Пыраликке оолбхалс даалхалн,
Иш гъаъанкъал шина оохъан,
Гомее алвайхыр серын хъааъан,
Колга вукканан къыл` водун.

Колгайк` авур къилехъанкъус,
Садджу олгмушхъес алхалнкъус,
Са иш гъааъас девкананкъус,
Геед аляйханан къыл` водун.

Илёдгыйн чей шыныс эйхъен,
Хь`инекад йикі` савмуш дехъен,
Нафас алишщес йыкъ хъехъен,
Айран вукканан къыл` водун.

Ейлягъбышее кеф гъаъан,
Йишин мал-къара кок гъаъан,
Ниссебы, магашбы гъаъан,
Экни йыхъбышин къыл` водун.

ХУРУНИ БАЛАБЫШЫС

Ай йизын, хурун балабы!
Мактабеехъа гьудура шу.
Маъаллимил` кыры гяххы,
Дарс халд хъыхъа, хъудура шу.
Гъайын дюн`йе вушун водун.
Багъ-багъчебыд вушунбы вод.
Ватаныке джурмеебахъе,
Югун санаъалткарап вухъе.
Вушди халкъыс хидмат гъееъэ,
Вушди халкъыке джурмоохъе.
Китабын халдхъаъас алмак,
Чише гъаагвас хъобкуна йалхъ.
Дарс алеетле Сабирикe,
Низамийке, Хаганийке.
Халкъыс югна инсан ихъе,
Джыгъыр авхъу, азмыш мехъе.

Албдыралгъманн Улуцлалхий

ХЪ`ЯНБЫ

Йикл`бышеенче сувабышди,
Алябатла вобна старт.
Коксеенче аал дерабышди,
Кокбышеенче аал тлетл`бышди.
Гевар къойклал къайебышее,
Хъ`яныд аал вод гурулдайбышее.

Гъу эгъесын ярышбышее,
Хъ`янбы аалнбы дерабышын.
Хъ`янбы аал вод купукбышка,
Хъ`инес чике саххъал воохъе.
Са джигеехъа сады дерее,
Хъ`ян геед хъыхъа, селеер ээхъе.

ДЖАНАВАРНА ХАБАР

Иыгъбышди са йыгъыл` йишди хиве-
ехъа са ёххарана джанавар абай-
лена. Манчын чис охъанасын кар
табал гъаъа ыхъа. Йаххъа! джанаварыс
хъызаахана къоншубышда хуваа – Топлан.
Джанаварын хъидглын гъаъан Топланыке:

«Ай дост, няъасна шу хуваабы кокда ээ-
хъе? Кыйдимына шос охъанасын кар ненче-
на бес ээхъе? Чалагеени гъайванааршыс,
геед четинда вод охъанасын кар табал гъа-
ъас».

Топланын джаваб хъелен:

«Ай джанавар чоджий, шас йишди эй-
сее гъар йыгъыс кар гъелен, шы мыссыда
ахва джад деш, няъасва увгъее, шы хайбы
сихнарершике, писди инсанааршике гуд-
миш гъаъанбы».

Манва къайхъы мее, джанаварын эй-
гъен:

«Гъаа, шу инсаныс лап халта кумаг вод
гъаъа, гееб четинна иш воб гъаъа, ман-
чыхъа гора, шос инсанаарше кар гъеле...».

Топланын меед эйгъен:

«Йишда иш четинба дешобна, шы
халмде хайбы, бинебы, къорамыш гъаъан-
бы, манчыхъа горад, шас инсанаарше од-
хъанан кар гъеле».

Сабара фыкыррашмыш вухъа джана-
варын эйгъен:

«Дора зынаб вушда иш гъааъас, зы лап
мыс хъувхъа вобна, чалагее охъанасын
кар дешуд. Къийна эхъал` зы йыгъни эй-
сийн хав гудмиш гъаъас, гъу къаливхъе.

Топлан мани ишис разёохъена. Эхъа
хъыхъа мее джанавар малгъаллее югба ву-
хъун хъавъу къалибхъына. Мичлееб Топлан
хъабы эйгъен:

«Гъалше йизда эйси хъалесда, шы
зынджиреехъа айталасынбы. Йыгъни-
йыгъын шы зынджирее ээхъе. Эхъал` мед
къайкасынбы.

Джанаварыклe манва къайхъы мее,
Топланыклe эйгъен:

«Деъэш йизда дост, зы зынджирее-
ехъа авхъас разийба дешда. Зы йишди
чалагеехъа джаб ал`гъаална. Ёххараба
вухъеейиб, зы зынджирее гивъарас разий-
ба дешобна, зас къийна къанмышхъайн ки,
йишди чалагыле югун джига дешуд...».

Манчыхъа гора, эйгъе вод – гъарункъус
джуна Ватан, гъарынчыс чина джига югба
воб.

*Урусни мизейле йыхъ-сумылхъа
сааклал гъавъуна – Шафига Бабаева.*

КЪЫЛИНА БОЛВААЛАНАН ДЖИГА

Няадий Шалбуздагъни къома акваа гъаъа къаджыраарше,
 Няадий мукъаддас нукънелен клын гъаъа вод инсанаарше,
 Девайн карван хъ`инне булут маа лагарни хаал вод айхалр,
 Балмбака хъ`иннеен чин къанатбы къайебышыс хъидхъыр, гыйхвалр.
 Мааъад хъ`янбы алеедхы аал денизеехъа, къавгъу къанат,
 Диригбы, багъбы, чолбыше инсанааршыс гъааъа хидмат.
 Хивааршыни алидкырни джыгъырбышее ийкар куляк,
 Ухыйхъан балкан, алмалле, гъар сура вод хъыхъа хынак`.
 Зумруд оклыбышылхъа ишыгъ сюзмишехъе дженнетеенче,
 Къалядклуйни хивааршылхъа чамра алхъаал воб дереенче.
 Айне хъ`иннеени чийбыше нергизбышын гъойгъал акъва,
 Чалагбыше нафас гъеле, къизил хъ`инне сукбы къекла.
 Ваз хъигъевчу, нурееъад вод сувабышын гъар долама,
 Гъекла цит`дяар, гъам булбуляар, къутлоокла воб джырджырама.
 Алждагъа меен къалсын юваар хынак`давуд, тэле къавгъу,
 Дербентни къалайке алла хайбышеехъа джан вод авгъу.
 Чобанаарше джон сюрубы дерабышке алла къайккы,
 Алхъавгъу вод ейлягъылхъа, тлет`, оклееъад йиджбы айккы.
 Мичеедийни тлет`, оклыбыше гыняа йик`ес рыгъ, джан гъеле,
 Чин са нафас хъидхъырийкум, аджыбышын кляйклан тэле.
 Сулпгъ къоха вод, вергъен ишыгъ гъала ихъее тлет`ее-тлурее,
 Емишбы гъидхъырна дера алвалхалр воб чини нурее.
 Гееб ахтыба гъооклу дадал, ашкар гъаъа зулматын сирр,
 Ахырийни хааъаб калбхъыл халмдийле гёбхъанна базир.
 Учулд хъыхъа гын табийъат игит, джомард инсаныка,
 Хъодкийн джуваб, темизин йик`, иший залгъмалт вобна джока.
 Гъаарын са миллетин ушах; хъыт`хъалеехъа хъабы оочле,
 Къаджы джон гын уют-мулгъулббалт, пахылаарше пишни гечле.
 Гъайын джига игит, къочах миллетбышда вобна Ватан,
 Аваалийле шахъа вухъа са дибнана Албанистан!
 Шалбуздагъыл` кокси гяцлы алябты аазадийваала,
 Таамааъа зы талрылф гъавый Юждагъни къыл`на болваала.
 Нур гаални хайбышыл` оогъа фыкыр, хияалбы зы хъыккы,
 Ватанылхъа джан айгъе вод, бынагъбышын юкбы гиккы.
 Мурадни алрзуйн, шитл` хъувхъа, илийклар вод гыргын джагъан:
 Дек`кини торпагъыл` ооъад джан, хъидийккын, гъаъас къурбан.

Урусни мизеле йыхъ-сумылхъа сааклал гъавъуна –
 Валегъ Гъамзат

АЛБЫН ДЖАГВАРАНА ЛИГА

Ушахаар, шокле ацанне зы ня-
ъар ешемишехе ыхъай? Вушди
увгийка, зы халбни шагарее ах-
тыни, халтда мартабабынани хаъар еше-
мишехе ворна. Деъэш. Ман махулд деш
вод. Зы хивее ешемишехе ворна. Мыцла
йишда хивыб дюн`йейни аквал' энке уф-
танна вобна. Мумкум вобна, энке уфтанна
девхъес, амма закле махулбуб кьоодже.
Йишда хив менни хивааршыс икдякарна
вобна. Мед шу эгъесын ки, йизди хивыхъа
налбулна уфтанийвааланийхан? Яхшы,
зы шу фыкырее гъаваасарас деш, манчын
джаваб хъелесын. Сабыр гъеъэ ва залхъа
кыры гяххъе.

Ахтыни сувабышди этякбышыл' са
хив еррашмишивхъа. Дамайн йишда хив
кьолна хъааъа. Къылина мичлеедийле
халмдийлхъа мее дамайни кырагъыл'
ушахааршин сес' камехъен деш.

Гъалше зы шос уфтанни йыгъбышди
са йыгъыл' мани дамани клане албын Джаг-
варана Лигайн йизын достаар – Султаний
Рашид нахулбий алмал`ын авхъуна шас
хабар гъааъас.

Мани йыгъыл' Рашидни едее хъеххъуй-
ни чуруныкан хинклалбы хъодхур ыхъа.
Хизан хорагылхъа сабыйнкъл, оогъанче
Султаныр хъары. Чуруныхъад малдхулн да-
дый ки, тлубаар илѐджесий ыккан. Сайыб
махъа ненчеме Рашидна албын – Джагва-
рана Лига салатлувхъа. Рашидыс албыныс
чурунын тика гыдяссырва наш хъыхъа.
Джагварана Лига албыныс хъеххъуйн чуру
геедний кябылехъен. Манчын миджагын
эва хъады мее, албын Рашидысхъа хъабы.
Амма ушахаарше чис чурунын тикаджд

гыдядсырий ацлахъа, албынни фыкыре-
ехъа Рашидыс дарс гъувий хъады.

Султаний Рашид дамасхъа балугъ ах-
хъас гъабкын. Албын хинклалбышыле югба
хъувхъайнчыле хыйгъа, дюгуленба гаде-
бышхъаб хыгъна аттамышувхъа. Джеги-
леер дамасхъа гыбхыр мее, албын са
халбни къайейни йыкълл' дюгулювхъа.

Гадебыше балугъбы аххъаххъа ыхъа, ам-
маа албынын манбы къайейни йыкъллхъа
хъабы, иштагъайка ахъа хъаа ыхъа.
Авцлунчиле хыйгъа, алмалдар албын ба-
лугъаар къумеехъа дюгуляъа гибгъыл.

Мани алмалдар санаалтылер безми-
шувхъайле хыйгъа, манчыс гуджоохъеед
тезе кар ыккыйкын.

Гееб фыкыррашмышувхъайле хыйгъа,
гадебышка дюгулѐохъен оюн гъувагий
малгъеехъа хъады.

Делес хъувхъа, «мав», мав!»! – сесбы
гъаа гибгъыл.

Гадебы хълбкыинийнбы ва сес' хъоолни
джигеехъа къадабхын. Аммаа манбышыс
мааъад вуччуд джад хъыздяххыйн. Мыцла
албын, «мав,мав» сес' гъааы, дюгулѐохъе
вухъа.

– Гына йизда алмалдар албын вухъес!
– Рашид шадхъа мер сес' хъоолни сураххъа
къадархъун. Гыняадыд гынкълкъле вуччуд
кыдѐеджийн. Рашид дамайни кырагъыл'
албынни сеселхъа гынче-шахъа, шенче-
гыняхъа къадайхъван ахуна. Кълбид,
кълебыше хышшу, писди йыгъллхъа
хълалъы.

Султан малгалтталхъа, гынчыле тама-
ше гъааа вухъа. Гооне хъ`инне манкъвее
Рашидылхъа онаан:

– Гей, шейтанаарше гъу няхъана къадахъванаъа ворна. Йыгъна алк'елне абкын? Балугъаар къурийл ээхъенбы деш.

– Гъу вор шейтан, зы албын вобна табалааъа! – хъалыка Рашидее джаваб хъуву. – Гъу гыджоона, бошшуне хъыхъа? Мыцла албылнын мырылты къийхъе дишее?

Сайыр Рашид хъалркыын, аххыйн балугъаар сабийни къуйни сураххъа къадархъун. Мааъадын балугъаар дешинбы хъ'инне адкыний. Манке Рашидни фыкыреехъа адее джос гъавъуна тилсимни гъалк'еена меххв хъабы.

– Султан, гыи-и хве, гыи-хве, йишди хыгъна иблис водун гидхъу. Ман къидеджени албылнылхъа садкыл водун.

Мани джуваббышка Рашидее къелбы аляатл.

– Рашид, явашхъе, явашхъе! – манкъухъад хыгъна Султане онаъа ыхъа.

Султан манкъуни хыгъна джони хаани дарвазайсана аваркыл'.

Хъалбкылынйке къолнкъун сана рангбы адкын. Клооралеенче нафас аляатла аляатла манбы чалагъаныле хъалбкылынйин джуджебы хъ'инне титрамишааъа вухъа.

Мани вахтал' албын, джитлани йалххъылле гадебышыле хаахъа гыхъа хъабы, кловатылхъа илгъевчл, ник'еехъа абкынна хъ'инне къилёохъана.

Мани халмде Султаныклейи Рашидыклеле няк' къедже: хъалыкан иблис халбни албылнылхъа садкыл, чини клаарни хылийни хынтлааршыка налхулбий джо богъмушааъа.

Джогварана Лига албылныс мыцла меххвааршын няк'бы къедже ыхъа. Мана дамайни къырагъыл' къайейл' гивъур, балугъаххъа вухъа. Чини гылхыйъалла юзмишехъен нук'ра хъ'инне батлрайн хурун балугъаарий. Вахтале-вахталхъа чини галехъа йиджбыджадий къойклал.

*Лакбышди мизейле Йыхъ-сумылхъа
хабар саак'ал гъавъуна –
Камил Шамхалов*

Низамий Талнџалвий

КьоӀллеакъвананбы писавзий

(Сирбышди хазнеенче)

Гъааня меб фырылдахчеер гъар сурайл` вухъа гъалиб,
Сахта пыл къацлакванас клѣццу са медын къалиб.
Уджузни бронзайке манбышын йылкь, гъам вухъун,
Къорамыш гъеъэ джоке гъунад гъар джуваб йыгъын.
Йыгъни олгее ачыхба, ишыгънана йаӀхъ хъ`инне,
Йыгъни йылкьал гъивийган, зулматнана аӀхъ хъ`инне.
Алдаалат дешын фыкрее, писваала хылен вардеш,
Айиббы эӀда къедже, югун къаджес гъавас деш.
Абгъанче гѣбхъунеейыб, муӀгъуӀбыке дем уӀвхуӀ,
Гъырсыл` оохъа гъырс саъы, вител вител`ыс ыӀхыӀ.
Палеенче глаӀ заб-ялав, нимеехъееб джане оӀбка,
Анджах коксийл йикӀ` хъикӀу, мыккылед хъыхъа мыкла.¹
Джон джан силийс гъу ыӀхее, кара идаӀ вас са джар,
Гъу ки, пиянра деш вор, балтталгъеехъа гъимийзар.
Манбы воб сувабыше ухдѣвийн шен алралнчеер,
Гъимеле сирр, болгътане декканхъее гѣхъанас геер.²
Гыргынбыше миз кӀявъу, маляк хъ`инне джо гъаагва,
Бенд мехъе, сарфачеер воб, авхъас вуккан джос джига.
Касибийвал`ыни дерден амкъаб хъоохъе деш джока,
Аллагъее къеъэъэджын ялав, цӀабы джол` оохъа!
Йыгъын сарф гозет гъаъы, санкъука ихъее гъамбаз,
АцӀахъе, гъу гъамбаз деш, душман тӀабал гъаъы вас.
Доствалее гъоохааъахъее агар гъаарукъвее джуна,
Маа воб алдааватна кок, достваала деш воб мана.
Няъас гъу, Шакар-шарбат, залгъалрыка дост ээхъе?
Гунагъкар, вудж гъамбаше, хъоркуйнкъус делес хъехъе.
Югни дост, гъамбазни мее, ихъе дердесда малгъалм,
Дердес олртах дехъее вудж, къацӀакӀвне бакӀий тамам.
Вафаака ыхъай деш вод – муӀгъуӀббалт гъагвий гъала,
Биссийсиб геер вукканва, сайыб чин обхъан бала.
Агар югна достхъее гъу, гъамбазын сирр гъивадже.
Сирбы масса гъелена таалейкӀлер писра къедже.
Гъарна джан-джигар ыхъа, хъары илѣйзар янык`,

1 КьоӀлле акъвананбы сатджу акъвал` вака къуӀмаӀбаӀ воохъе, манбышын йикӀГ`быме адгъанче мык хъ`инне ээхъе.

2 Шааире маа, вудж сувабышеенче ыхъайс, ишаара гъаъа.

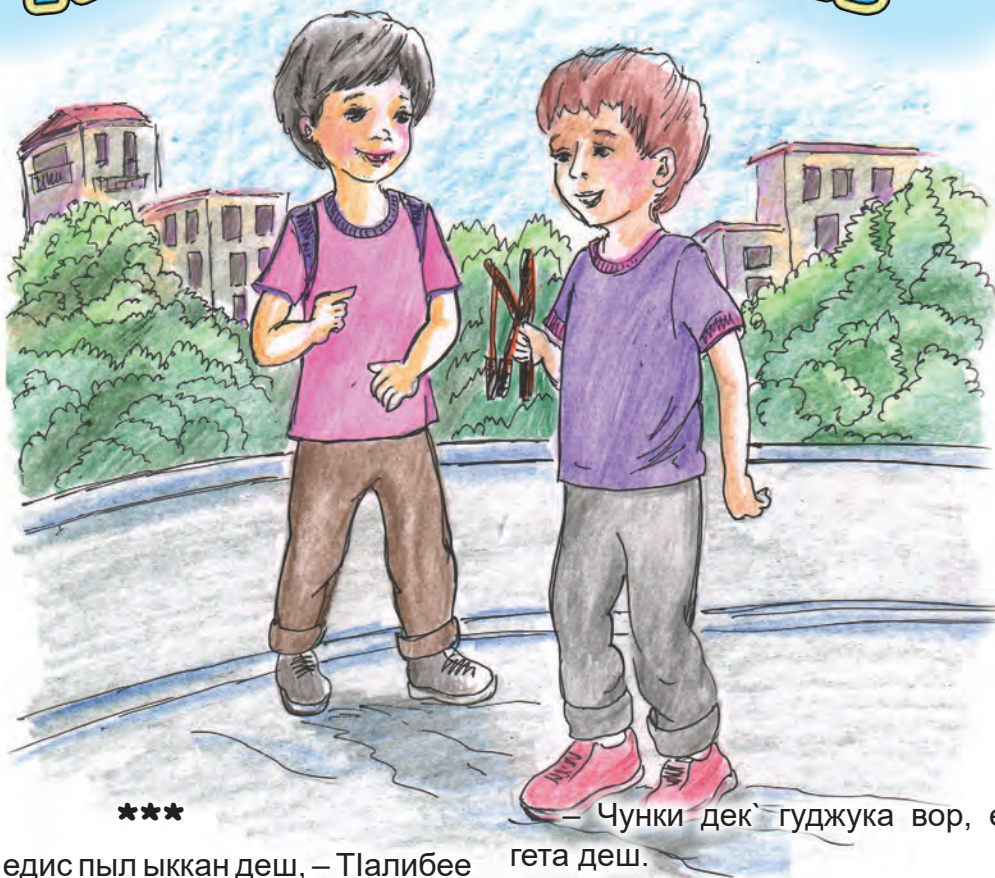
Гыргынкъуна макъсад са, – къайшес ыккан йыгъын къык.
Югрананкъал, кланеъаб илѣозар клеччу къутла,
Мысايи дарее аюрхъу, зигаарийбы къидяатла.
Къаджее ки, са дост хъ`инне васхъа вудж делес хъехье,
Йикл`ен къабыл гыдеъээ, манкъуке вас дост дехье.
Улеклѣ дост идяаке, ул` махъа-шахъа гъооха,
Вафааке хабар вобни, ман кар йикл`ессе алхал.
Йикл` са ихъеейыд, вухъа аазыр дерд-аджийс макан,
Са вардын тлетл` клеченкъал, эта чик` аазыр тикан.
Фиридун шагъ са ворна, анджах геед вод мамлекат,
Эванан тлетл` валшбышка, са-къолнкъвее гъооле къиймат.³
Гыргын дюн`йе ийкырее, сирр аххъасда идяаке,
Са йикл` вод вас вафаакан, гъу кумаг гъеххъе чике.
Са сирр йикл`ее гываджес агар дагъамдахъее вас,
Налхулд гъу мерункъулхъа, эгье, ылгътибар гъаъас?
Йыгъни глалееенче дешдий бес хъигъечлу вод гын сирр,
Няъа дюн`йе ийиклар, дехъа йидж йикл`ес есир?
Глалееенче сирр хъигъечлѣе, джан дердесхъа хъимеле,
Чахрени бутулклыйныд эввел-ахыр сирр гъеле.
Дюн`йел оо гъар инсаныс лезимра вор са гъамбаз,
Гъунар къигъмешце са кас, делес хъехъехъее вудж вас.
Агар гъини харабее, хъары, авхъухъее макан,
Валш инсанни алрееенче са дост къайхалс вас ыккан.
Нени акваана бул`бул` вухъай дяцлахъа гъамбаз,
Игъмекка джуни олгее йикл`еедын инджи, алмаз.

3 Шааирее эйгъен ки, дюн`йел къиймат гъевлесын геед кар вод, анджах инсанааршыклѣ манчына миджагийваала къоодже деш ва мани карбыше лайыкъна къиймат алябатла деш.

Азербайджанни ва урусни мизяаршыле йыхъ-сумылхъа
сааклал гъавъуна – Валегъ Гъамзат

Албийини Талиб

– Йизди едис пыл ыккан деш, – Талибее эйген.

– Няъасна деккан? – Албее хьидгын гъаъан.

– Ацла деш, – Талибее мыгабы цыцлаъа, – манкъвее ман, аютху мее, гъа-манке джад харджаъан.

– Ацланне вакле, Албий, шынкъаа! айх-вий ляляини хошеехъа хъады, – Талибее эйген.

– Вакле ненчена ацла? – Албее хьидгын гъаъан.

– Манкъвее увгийн: «Гынчиле гъалад писда ээхъенхъе».

– Гъу вушуна ихъес ыккан? – Албее Талибыке хьидгын гъаъан.

– Дек, – Талибее джаваб хъелен.

– Няъа?

– Чунки дек гуджука вор, едее мана гета деш.

Дек`кини члерчивеени шикыл`ыхъа гъырсыка иляккы, Талибее эйген: «Иляк-ке, гъу члерчивеенче хъигъмечле!».

– Ед`, зеран мысана халпбал няк гъооле, клатылна окл обхъунийнкъалне, дешхъее хъооххъуна окл обхъунийнкъал? – Албее едике хъийган.

– Гъелбет ки, йизда дих, клатылна окл обхъунийнкъал. Клатылна окл хъооххъуйни оклале шырайка воб, – едее малхулд джаваб хъеле.

– Дора манке шы йишди зерас клатылын ачкибы алишщес, гъавасре манчикле хъооххъуна оклуб клатылба къавджеджын.

Урусни мизейле йыхъ-сумылхъа сааклал гъавъуна – В.Гъамзае

ЁКЪУБЪЭСДА ГЫНЕЙ

Са аваала-заманайл` члалага хь`ебийре гьамбаз; сё, джанавар, сулвал ешемишоохье вухьа. Манбы-шихъаб ёкьубле гыней вухьа. Са гыней сёюн оохъан, са гыней джанаварын оохъан, са гынейиб сулвалын оохъан. Ёкьубъ-эсда гыней гьеххаба аахва. Гын гьамба-заар сана-санкьухъа иляака, вухъунбы хъега къалядакьва. Мичлееб гынбы сугъо-оцу иляаканбы, ёкьубъэсда гыней дешуб. Гынбышди алреехъа ледж эхъа.

Сана-санчыка алдатхъун, гьаллале къаъадакьва. Барышмышеедхъайле хъийгъа, мыслалгьалтеехъа хъадайле – гьарункъукьле къаджийни някьна хабар гьа-аъас.

Цлепба хабар сёюн гьааъа:

– Закьле никьык` къаджийн ки, зы са уфтанни багъееъабуб илвийклар. Мааъад тетл`-тлеле ыхъа хъидхъу. Гьылхъийъалла хъурайн юваарий. Зы къалибхъы, хъура

одхъан гибгъыл. Сайыб иляакана, юваар-шыни санчыл` тлотлааршын акваавуд. Зы манчысхъа делес хъувхъа иляакана, акваа июттука гяцывуд, джаа са джаб тлотлааршына дешуб. Авцлес меен иют ой-хъанан. Джанавар, гьалше гъу йыгъна ха-бар гьееъэ.

– Зы пишнибы илѣджу, са даварааршы-ни болликусхъа гьабкьын. Чобан къайсы-ний. Сифтлаба мани болликеенче са мекьвна къарг авхъу, обхъунна. Гооне хъ`иннеейид ахуйнбышылхъа йыгъ ал`ляъы. Бес сулвал, вакьле гьуджоона къаджы?

– Закьле никьык` шу малхулд кефбы гьаъа къаджы, мыссывал`ын йизда вухъун вуклар гибгъыл. Вушди санкъве хъурабы, иютбы одхъан, манисанкъвееме даварагъда къаджы, йизын някь гьехван. Зынаб, дегъе медын гьаъасын идяхху, ёкьубъэсда гыней алябты, вухъунехъа олтмишавъу.

Пётр Ершовун 210-ъэсын сен

СИНИГУР БАЛКАН

(Цӕпбийна гыӀсса)

Хабар гъааӕс гивийгъална...

Сувабышди, чӀалагбышди,
Дюн`йе меени дерягбышди,
Йыкъал` абчийни хивее,
Къалсда ыхъа гудмишехъе.
Къалсынкъухъа хъ`ебийре дих,
Халрна ыхъа бызыбырых.
Йыкънек`на бабатра гъала,
КӀынна ыхъа са быдаала.
Чоджаарше оозу хъытӀа,
Шагъареехъа ал`ябатӀа.
Шагъареехъад къол`ле пӀаӕ,
Тахыл савъу йалхъ абачче.
Масса гъуву джона тахыл`,
Гъаӕцӕнний джон пылыка хыл`.
Киса гъавцӀуйни пылыка,
Хъабайлений чоджаар хаахъа.

Гееб идяакӀан девран гъина,
Хъабы джолхъа халбна балая.
Гъалвалхъа джос душман, пахыл,
КӀӕокъал гибгъыл джона тахыл`.
ЧоджааршыкӀле маӀдхуӀн аджы,
Гъалшдийлхъа мее дешдий къаджы.
Гибгъылийнбы кал`ле хъахас,
НахуӀрна сихнарий аххъас.
Ахыр джос джад къанмышехъен,
Гудмиш дявъӕз идяхва ден.
Халмде гивъур гидябхы ул`,
Гъааӕс вуккан чис къаравул`.

Мысайи мед эхъа хъыхъа,
Цӕррийна чодж йалххъыл` дехъа.
Ал`ятӀу якв, яба хыле,
Гивийгъална йалхъ хивуле.

Хаімде гидгьыл писин тлүфан,
Хъалркыын чоджун багъры хъохан.
Быдама сакы кыыйелхъа,
Ик`кечлена вудж тайеехъа.
Хаім илгъоочле, ачух хъехье,
Дигул`хъана мер хъигъечле.
Джулхъа болда хян эгъекка,
Хъары дахмайн акка кета:
«Никлын авхыйн ярамазаар!
Дешдане къар шохъа са джар?
Зы вуклеле къелилхъа мее,
Чулвал хъыхъа, аху хъ`инее».
Адгъа аккайн къахъкы сатлүл,
Хаахъа къайкы джо къаравул`.
ЭкIба гибгъыл хъидгын гъаъа,
Экын нишын харабаъа?
Къаравул`ее дулгъа гъавъу,

Хъийгъа вукул` кёозаравъу
Косса гъавъу къасдын джаб,
Хъелен чоджааршыс джаваб:
«Шаваа джуна ул` савайкъан,
Къаджийн хаімдийн шокIле тлүфан.
Гёгъий гёгъу о ки, вар,
Хъ`ян хъ`инне хъаъы палтар.
Йыгъ адеейыд залхъа халтда,
Анджах гыргын саламатда».
Дек`кее талърылф гъаъы мана:
«Гъу Данило геер ахвана.
Хулмаал югба къуллукъ гъавъу,
Йишда тахыл` гудмишавъу.
Пазор дяъы къалсынкъун еш,
Акъвa чийес гъу ылхыл деш».

*Урусни мизейле йыхъ-сумылхъа
саакIал гъавъуна – Валегъ Гъамзат*

Дарманын алабы ва елмишбы

ШЫМ

Шым геедни дердбышда дарман воб. Манче инсаныс рылгы геле, кеф ачмыша-
ъа, вуклен ыклар къацлайкван. Шымын
йикл, кылклам ва магда магькамааъа, ин-
сан иштагьеехъа хъалъа, галедын писин
дад акланаъа. Манче гьамыд йикл итлума
ылхийханкьал, гьалъанкьал, вухьун аалнкьал
ва сарынанкьал кумаг гьаъа.

Члурчлумана шым магдайс июттунчыле
хайырыка воб. Шымын сок гьалъанкьал
югна дарман воб. Шымын инсан хъеххъва-
ъана. Манчыхъа горад геед шымаар охъа-
нас ыккан деш. Манбы не боогьеехъа гьу-
ву, нейид мырабба хьинне охъанас ыккан.
Шым ичлалатыс ва быгъазбышыс зияны-
ка воб. Мумкум вобна геедбы одхьун мее,
косса гивгьалас. Манчыхъа гораб, шым
июттука оохъанас вуккан. Манке чин зиян
алреенче илхъечлен. Шымни йикл'яршыл

оодун олзг быгъаз хъабаханкьал, сес
харабхъайнкьал, къуруна косса гьааъанкьал,
къыздырмананкьал ва цайын, нейид вергьен
гьхъанабийни джигабьшыс кумагыка вод.

МЫХАК (ГВОЗДИКА)

Мыхакыке мыклаалике вуклул
вукларанкьал, инсан паралич ыхъайнкьал,
акъвайн нервбы паралич ыхъайнкьал,
магь аххъийнкьал ва мыклаалын гьа-

бийни магьылни ва нервыбышди менни
ыкларбышее истифаада гьаъа.

Мыхакын дамахбы итлумаъа, галедын
писин эва къешще, ва мыклада ыхъа, гидгьы-
лийн силийн ыклар явашаъа. Мыхак улени
ишыгьес, улени ыкларбышыс кумагыка вод.
Мыхак мыклаалике вухъайни коссайс, астма
ва йикл' гуджнада ылхийни ыкларыс хайырыка
вод.

Мыхакын гьырсламышхъана инсан саа-
кит гьаъа, мана рылгыламышаъана. Манче
мыклада ыхъайн ичлалат, кылклам, клутлунаар
магькамааъа Магда магькамавъу, чина
кар эрмишаъана гудж гьеххааъа. Организм
къулма аъа.

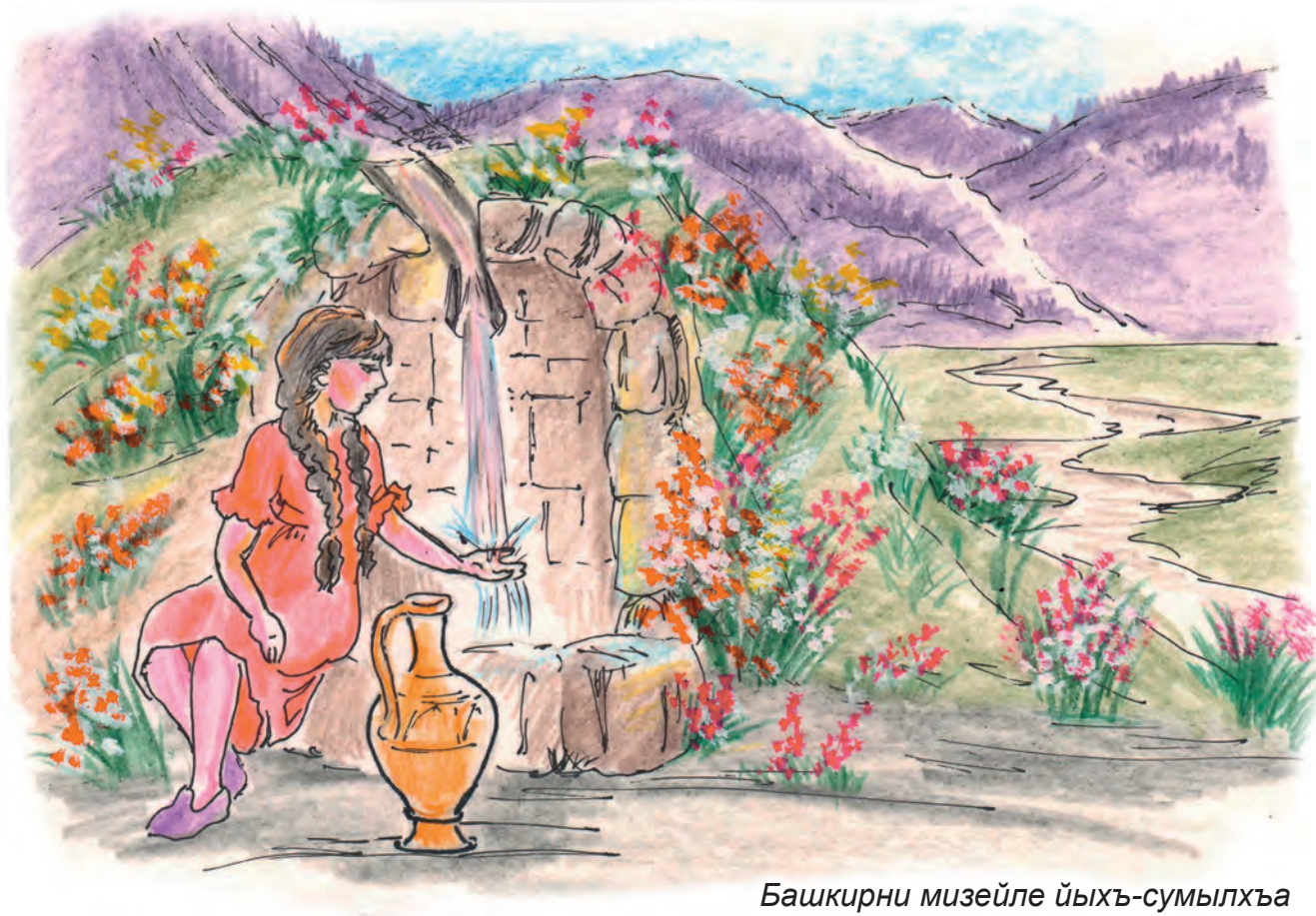
Мыхакыке гьалъанкьал ва йикл'
илийкъаланкьал, йикл'ел гилекканкьал,
вадянклананкьал, хьинени йалххъыс геер
хъылгьаалнкьал, лимфайке ва клаарни олдни
геебвалике ыхъайн ыкларбы юг хъаъас исти-
фаада гьаъа.

Анджах мыхакыке геед истифаада гьа-
бий клутлунааршысий ичлалатыс зияныка вод.

БЫЛАХНА МИЗ'

Йишда былах, яваш девхъа,
Хь`янбы къадатхъун аалний.
Эгъес башкирни мизел
Гьооклайии манче магъний.
Кок гьиняхъее, воохъе шы
Чика гогъарбы темиз.
Мумкум воб къанмышувхъес
Манчыс йизди ед`на миз`.
Зы къанмышийхъайн хь`инне,
Гидгъыл чин хь`янбы къекъва.
Ылхийнбы чолбышеехъа
Йишди саягъыл` гьекъва.

Башкирни мизейле йыхъ-сумылхъа
сааклап гъавъуна – Валегъ Гъамзат

Алифба

А

Айшее, Айлее, Асйее,
Дубы гьеххъы «А»-ссе.
Увгъу: «Чини эвезее,
Ал`ле суван ниссе.

АI

АIмалейхъа аIмалбы,
Гьеле ийессийс хъалбы.
Нимеен аIмалбы ихъее,
Йидж деш ишбы хъидехъе.

Б

Багъее гиъур бытагъыл`,
Бибечул`ын балабы.
Хъады бибечулярше
Чис болкъалр битIал гъаъы.

В

Валкъалбыше вудрайлхъа
МылкыиН вухъунбы кIяххъы.
Вудрабыше валкъалбы
Ваннабышылхъа ыккы.

Г

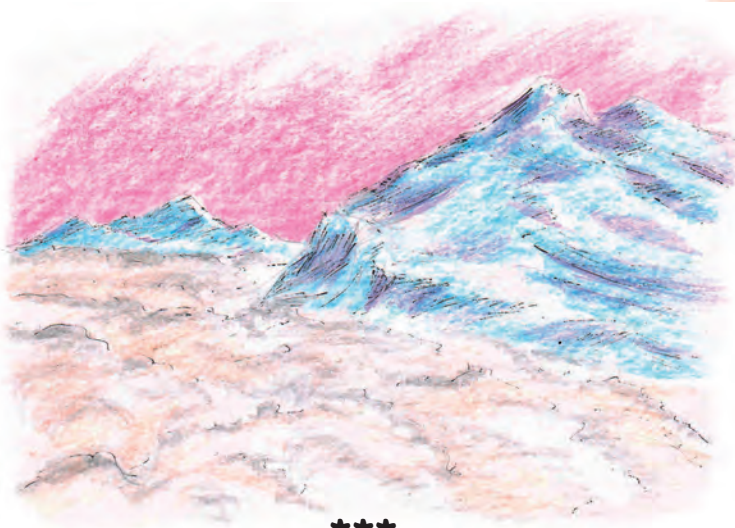
Гадейс гееб гев вукканва,
Дек`кее джус гев алившу.
Гев халб хъувхъа къарг вухъа,
Меб гев вукканва гешцу.

ТАПМАДЖЕБЫ

Чиле йыккын юк гяххъа,
Нукънееъад гъаъ акваа.
Са дареехъа айбхъы мее,
Кумагыс къошун вулххъа!

Осан джан –
Теле-теле.
Гъар караке
Хабар гьооле.

Шахъа вод кыл`ин даха,
Ёкьюйре чодж джаа ахва.
Дахайл` ва!ш неъмалт ихъее,
Напсбы гываджес а!ха!.

Джагварада, деш шакар,
Хайбышди хайнейк` акар.
Вергъен нафас хъидхъыр мее,
Идяхва чике са кар.

Юххъан абайле,
Къыл`ина сабайле,
Цувылихъа клявайклан,
Къылдимына авайклан.

РЕБУСЫ

+ ГЪ

БЫ +

+ ФОН

+ ЯККУМ

+ ДЯБ

+ ГАР

Лачын

4/2025

июль – август

Иллюстрированный детский журнал.
Издается один раз в два месяца.

Учредитель:

Агентство информации и печати
Республики Дагестан.

Регистрационный номер
серия ПИ №ТУ05-00413 от 22.04.2019 г.
выдан управлением Роскомнадзора
по Республике Дагестан.

Издается с января 1980 г.

Руководитель – главный редактор
М.М. Ахмедов

Редколлегия:

В. Гамзаев (редактор)
Ш. Бабаева
А. Дадашев
А. Исмаилов (зам. гл. редактора)
Х. Назирова
Аб. Омаров
К. Омаханов
К. Шамхалов

Технический редактор Т. Лузина
Художник номера У. Магомедова
Фото на обложке @dinamo_mx

Формат 60х84 1/8. Бумага офсетная.

Уч.-изд. л. 3,88. Усл. печ. л. 3,26.

Физ. печ. л. 3,50.

Подписано в печать 25.07.2025 г.

Выход в свет 15.08.2025 г.

Тираж 217 экз. Заказ № 1634.

Отпечатано в ООО «Издательство «Лотос»»,
367018, РД, г. Махачкала, ул. Времена года, 6.

Редакция и издатель:

Государственное бюджетное учреждение
Республики Дагестан «Редакция
республиканских литературных журналов
«Соколёнок» и «Литературный Дагестан».

Адрес редакции и издателя:

367000, РД, г. Махачкала, ул. Даниялова, 55.

e-mail: litdag@mail.ru, **сайт:** litdag.ru;

tg: litdag; **vk:** litdag

Цахурский язык.

Индекс: на год – ПС793,
на полугодие – ПМ996.

Цена свободная